

ŠIMIĆEV ONKRAJ: IZMEĐU PRAZNOGA NEBA I NAĐENOGA BOGA

*(Jedno čitanje i (su)traganje za Bogom u
pjesništvu Antuna Branka Šimića)*

Anđelka Rihtarić
Sveti Ilija

Sažetak: Ako pjesnički prostor Antuna Branka Šimića omeđujemo temama Boga, smrti, ljubavi i umjetnosti, možemo postaviti pitanje što bi bio zajednički nazivnik njegovim temama i motivima. Pjesnika koji mnogim svojim stihovima progovara o Bogu – bliskome poput prirode koja nas okružuje ili pak dalekome poput skamenjena brijega koji stoji kao nijema granica i most između ovoga i nekoga drugog svijeta i vremena, možda najbolje možemo opisati riječju *onkraj*.

Sve bismo traganje Šimićevo za Bogom mogli opisati kao traganje za bitkom *onkraj* vidljivoga i opipljivog. Tako njegovo stvaralaštvo biva prožeto traganjem za Bogom kao vrhuncem duhovnosti, koji će biti sveprisutan: i ovdje i *onkraj* čovjekova bitka.

Ključne riječi: Antun Branko Šimić, pjesništvo, Bog, *onkraj*

¹ Izvrsno ocijenjeno predavanje održano je na Državnome stručnom skupu za učitelje i nastavnike hrvatskoga jezika „U spomen na književne velikane Antuna Branka Šimića i Tina Ujevića” u Sinju u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje (4. i 5. rujna 2025.). Skup je održan u prigodi važnih obljetnica u hrvatskoj književnosti: 100. obljetnice smrti Antuna Branka Šimića i 70. obljetnice smrti Tina Ujevića.

1. KOORDINATE PJESNIČKOGA PROSTORA ANTUNA BRANKA ŠIMIĆA

Promišljajući o stvaralaštvu jedinstvenoga, *meteorskog* pjesnika Antuna Branka Šimića, kako ga je opisao jedan drugi velikan hrvatske književnosti Jure Kaštelan, nedvojbeno se može utvrditi da je Šimićev pjesnički prostor omeđen s nekoliko *jakih* tema, unutar kojih se kreće pjesnikova refleksija, njegov emocionalni i intelektualni angažman. Teme-međaši Šimićeva pjesništva jesu: Bog, smrt, ljubav, umjetnost. Mogle bi se njima dodati još neke teme, poput siromaštva, zavičaja ili tijela, no sve se one uglavnom kreću među tim četirima.

Autor antologijskoga stiha *I smrt će biti sasma nešto ljudsko* temom se smrti bavio od samoga početka do kraja svoga stvaranja, napisavši među posljednjim pjesmama upravo pjesmu *Smrt*, iz koje je citirani stih. Motiv se smrti nalazi i u njegovoj prvoj objavljenoj pjesmi – *Zimskoj pjesmi*, tiskanoj u prilogu časopisu *Luči* 1913. godine. Oslikavajući tih i statičan zimski krajolik, u kojemu je jedini dašak života lahor, petnaestogodišnji autor ovako o njemu pjeva:

*Samo blagi lahor zuji okolicom svelom, nujnom
kraj uvelog crnog granja
pričajući tiho, sjetno tugaljive priče meke,
meke priče umiranja.*

(*Zimska pjesma*)

Suprotstavljajući, dakle, zimskome muku i obamrlosti lahor kao jedini znak života, mladi pjesnik tu životnost oslikava, paradoksalno, motivom smrti: *meke priče umiranja*, najavljujući tako jednu od glavnih tema svoga pjesništva.

Šimić kao pjesnik ljubavi – tjelesne i bestjelesne, ispunjene i neispunjene, sumnjičave, izmučene... pjesnik je čežnje za ljubavlju. Možda najljepši stihovi o čežnji za ljubavlju ispevani su u njegovim pjesmama *Ljubav* ili *Mi smo se sreli na zvijezdi...*

Tema umjetnosti velika je Šimićeva strast koja se ogleda u njegovim brojnim kritičkim tekstovima (ne samo o književnosti nego i o slikarstvu i kiparstvu), pokretanju triju književnih časopisa, a pjesnički je progovorio o umjetnosti antologijskim stihovima pjesme *Pjesnici*, čiji je prvi stih: *Pjesnici su čuđenje u svijetu* do danas postao manifest, moto i krilatica koja istodobno tako pitko i spretno, a tako očučujuće i snažno pogađa i na svjetlo dana iznosi onu duboku i često neuhvatljivu bit umjetnosti i umjetničkoga postojanja.

No ono što je Šimićeva stalna tema, tema koja prožima cjelokupno njegovo pjesništvo, jest Bog. Pjevajući o Bogu u svim fazama svoga stvaranja, Šimić pjeva o neprestanoj potrazi čovjeka za Njime, za smislom i svrhom svoga postojanja. Mogli bismo reći i obratno: da je čitavo Šimićevo pjesničko stvaralaštvo zapravo traganje za Bogom, traganje za bitkom *onkraj* vidljivoga i opipljivoga. I kad pjeva o ljubavi, o smrti ili Hercegovini – Šimić pjeva o spajanju neba i zemlje, ove i one stvarnosti. Riječ je o traganju za Bogom kao vrhuncem duhovnosti, koji će biti sveprisutan: i ovdje i *onkraj* čovjekova bitka.

U nastavku ćemo predstaviti nekoliko Šimićevih pjesama u kojima je najuočljivija povezanost ove stvarnosti i stvarnosti *onkraj* vidljivoga i opipljivog.

2. ONKRAJ VIDLJIVOGA I OPIPLJIVOG

Pjesma u kojoj ćemo pronaći možda najsnažnije i estetski i sadržajno najdosljednije povezivanje ove stvarnosti i stvarnost *onkraj* života jest pjesma *Povratak*:

*Ti i ne slutiš
moj povratak i moju blizinu*

*U noći kada šumi u tvom uhu tiha mjesečina
znaj:*

*ne koraca mjesečina oko tvoje kuće
Ja lutam plavim stazama u tvom vrtu*

Kad koracajući cestom kroz mrtvo svijetlo podne

staneš

preplašena krikom čudne tice

znaj:

to krik je moğa srca s blizih obala

I kad kroz suton vidiš crnu sjenku što se miče

s onu stranu mrke mirne vode

znaj:

ja koracam uspravan i svečan

kao pored tebe

Motivom ljubavi koja je jača od smrti lirski subjekt povezuje ovu stvarnost i stvarnost *onkraj* života: ljubav je ta koja daje život i koja smrti ne dopušta da u potpunosti zavlada. Ljubav transcendirira tjelesnu smrt i spaja dva nespojiva svijeta, koja se ne mogu spojiti snagom uma, nego jedino ljubavlju. Upravo se tu događa susret i ispreplitanje dviju stvarnosti: ove – stvarne, tvarne opipljive i one – duhovne, transcendentne, slućene.

Motiv „mrke mirne vode” (nada je nam se slika jezera²) nije ovdje samo uobićajen motiv u pjesmama Antuna Branka Šimića, nego maestralno domišljena slika dviju stvarnosti koje se susreću baš kao što se na površini mirne vode susreću ćovjek i njegov nestvaran odraz u vodi.

Dosljednost prožimanja ove stvarnosti i stvarnosti *onkraj* ostvarena je i motivima noć, podneva i sutona: dok se u noć i u podne ne događa susret lirkoga subjekta i voljene žene, taj se susret događa u sutonu, u dobu dana kad se dan pretvara u noć, i kad se brišu jasne granice svijeta, i u tome među-vremenu, u kojemu se spajaju dvije dimenzije dana, događa se i susret dviju stvarnosti – kao u paralelnome svijetu, lirski subjekt s one strane koraca paralelno sa svojom ljublje-

² Manje je poznato da je jezero u pjesništvu A. B. Šimića zavićajni motiv, što potvrćuje urednica Mila Pandžić u Pogovoru zbirke *Rane pjesme*: „... nije poznato jezero Krenica u Drinovcima, koje u svako doba godine i dana izgleda ćarobno, osobito na mjesecinama i pod zvijezdama...” Usp. Antun Branko Šimić, *Rane pjesme*, priredila Mila Pandžić, Split, 2011., str. 94.

nom s ove strane vode. Jaka je to vizualna, ali i auditivna slika, ostvarena aliteracijom u stihu s *onu stranu mrke mirne vode*.

U pjesmi posve drukčije tematike i raspoloženja – *Rastanak sa sobom*, bivamo kao čitatelji uvučeni u svijet koji se apokaliptički urušava, propada i u tišini nestaje:

Rastanak sa sobom

*Mi stojimo na rubu svijeta
i gledamo u zapadanje zadnjih zvijezda u dubljine noći*

Sa zvijezdama i mi zapadamo

Mi stojimo već na krajnjem rubu sebe

*Ko ispod nas zemlju nevidljivo maknu
da je već daleko vidimo ko zvijezdu?*

*Zamakle su zvijezde
Ko od nas još može naslutiti sebe?*

Rušimo se vječno

Naš je put bez dna i padanje bez glasa

U ovoj se, izrazito „filmičnoj”, pjesmi susreću propasti vlastitoga bića i svijeta – materijalnoga, ali i svijeta *onkraj*, čitava svemira. Pre-
tapajući vizualne slike propadanja zemlje i svemira (*zapadanje zadnjih
zvijezda u dubljine noći*; izmicanje i nestajanje zemlje; zamicanje zvijezda) i slike vlastite propasti (*Sa zvijezdama i mi zapadamo*; *Mi stojimo
već na krajnjem rubu sebe*; *Rušimo se vječno*; *Naš put je bez dna i padanje bez glasa*) pjesnik pred našim očima u tome rastanku i nestanku spaja dva svijeta: onaj osobni, ljudski i cijeli univerzum.

U ovoj se pjesmi fizička stvarnost svijeta i svemira spaja s duševnom stvarnošću ljudskoga bića, a sve u trenutku propadanja i nestajanja *bez glasa*. I kao što bi bilo zanimljivo kao jednu moguću interpretaciju ove pjesme vidjeti neki animirani film pod naslovom *Rastanak sa*

sobom, jednako bi tako bilo zanimljivo usporedno analizirati ovu pjesmu i pjesmu *Opomena*, za koju bismo mogli reći da je nešto poput pjesničkoga „negativa” ove pjesme. U ovoj pjesmi čovjek, svemir i zvijezde propadaju u bezdan, dok u *Opomeni* čovjek – suprotno – prelazi u zvijezde umjesto u prah zemaljski i tako, bivajući zvijezdama, upravo gradi taj univerzum. Smjer je *Rastanka sa sobom* prema dolje, u bezdan; smjer *Opomene* je gore, prema zvijezdama, a u obje je pjesme „materijal” isti: zvijezde i čovjek, spajanje i preplitanje ovostrane i onostrane stvarnosti.

Još jedna pjesma, ovaj put u prozi, koja govori o zvijezdama, ali u sasvim drukčijem značenju i raspoloženju, obično se naslovljava prema svojoj prvoj rečenici:

Mi smo se sreli na zvijezdi...

Mi smo se sreli na zvijezdi što se zove Zemlja. Naš put kroz vrijeme u ovaj čas (čas svijetli kao cilj) stoji za nama dalek, gotovo beskrajan, da smo već zaboravili naš početak odakle smo pošli.

Sada stoji ruka u ruci, pogled u pogledu. Kroz naše ruke i kroz naše poglede zagrlile su se naše duše.

O kad se opet rastanemo i pođemo na naše tamne puteve kroz beskraj, na kojoj ćemo se opet sresti zvijezdi?

I hoće li pri novom susretu opet naše duše zadrhtati u tamnom sjećanju da bijasmo nekada ljudi koji su se ljubili na nekoj zvijezdi što se zove Zemlja?

Pjesma o ljubavi koja nadilazi granice vremena i prostora, pa i samu smrt, spaja dvije zaljubljene duše kroz sve prostore, tijekom svijeta vremena, brišući tako fizičke i vremenske granice, transcendirajući u svijet *onkraj* ovoga ograničenoga – u vječnost.

I opet je ljubav ta koja spaja svjetove, koja strpljivo i životodajno traje u pozadini pojedinačnih ljudskih trajanja i upravlja nama – stvarima i konkretnima ovdje i sad, ali i našim dušama koje su vječne i neprolazne. Samo je ljubav ta koja na *tamnim putevima kroz beskraj* može

spojiti dvije duše, spajajući tako dvije stvarnosti: prolaznu, taktilnu i neprolaznu, duhovnu.

Zadnje pitanje u pjesmi poentira upravo to spajanje dviju stvarnosti: hoćemo li idući put znati i uspjeti povezati novu stvarnost i onu staru iz nekoga davnog svijeta?

Dok smo dosad promatrali preplitanje i stapanje dviju stvarnosti, u *Pjesmi jednom brijegu* dvije stvarnosti nisu u odnosu preplitanja, nego supostoje jedna pored druge bez mnogo interakcije, no s jednim snažnim „prodorom” vječnosti u ovaj naš prolazni, mali život:

Pjesma jednom brijegu

*Taj brijeg, na kojem često miruje moj pogled
dok sjedim sam u sobi! Pust je: Tu ne raste ništa
Tek kamenje se golo plavi.*

*Mi gledamo se nijemo. Brijeg i čovjek.
Ja nikad ne ću znati gdje se
sastaje naš različiti smiso*

*Pod brijegom voda teče. I ljudi se muče s radom.
Brijeg stoji, plav i visok, susjed neba.*

*U noći ga ne vidim. Svi smo duboko u noći
Al znadem: On je tu! Ko ćutanje je težak.*

*Mi rastat ćemo se tuđi jedan drugom.
Ja umrijet ću. Brijeg se ne će maći,
ta plava skamenjena vječnost*

Jedan brijeg, *plav i visok*, toliko visok da je *susjed neba*, čini se da je sam prodor vječnosti u malene i prolazne živote ljudi: *ta plava skamenjena vječnost!* Ljudi se i taj moćni brijeg ne razumiju (*Ja nikad neću znati gdje se / sastaje naš različiti smiso*) i zato ne mogu komunicirati (*Ko ćutanje je težak.*). Njihovi se puti nikad ne će preplesti, no istodobno je nezamislivo da ne supostoje jedno uz drugo. I kad čovjek, prolazan, umre, brijeg-susjed neba i dalje će ostati na svome mjestu, baš poput

vječnosti koja je prodrila u živote ljudi i tu ostala zauvijek, veličanstveno skamenjena. Jedan je to drukčiji susret vječnosti i prolaznosti, ovaj se put sama vječnost potrudila da prodre u prolazne živote ljudi, *malenih pod zvijezdama*.

Valja ovdje ponešto reći i o plavoj boji, vrlo čestoj u poeziji Antuna Branka Šimića, a samo se u ovoj pjesmi javlja tri puta. Mogli bismo reći da plava boja u ovim pjesmama nije puka ekspresionistička manira,³ ona je, rekla bih, uvijek znak spajanja prolaznoga i vječnoga, ona je vizualna pozadina mjesta gdje se susreću ova stvarnost i stvarnost *onkraj*. Tako u *Povratku* lirski subjekt luta *plavim stazama u tvom vrtu*; u ovoj pjesmi brijeg stoji *plav i visok*, on je *plava skamenjena vječnost*.

U objema pjesmama *Hercegovina* plava nas boja uvodi u zemlju gdje se spajaju nebo i zemlja. I dok lirski subjekt u prvome, antologijskom stihu *Hercegovine* *I koraca livadama plav od sutona*, on, uronjen u to *plavilo* susreta neba i zemlje, istodobno postoji u objema stvarnostima: ovoj, fizičkoj i onoj, *onkraj*.

U *Hercegovini II* vizualnu sliku u drugome stihu: *iz plave tame stabla strše* možemo na jednoj razini promatrati jednostavno kao prikaz stabala koja strše na plavoj pozadini noćnoga neba, ali možemo ju, u svjetlu plave boje, promatrati i kao čežnju zemlje za nebom, za susretom s vječnošću i životom *onkraj* opipljivoga i vidljivoga... takva je plava boja u Šimićevim pjesmama, susretište neba i zemlje, vječnosti i trenutka, stvarnosti i stvarnosti *onkraj* opipljivoga i vidljivoga.

O značenju i mjestu boje u Šimićevu pjesništvu veliki hrvatski književnik i kritičar Jure Kaštelan ovako govori: „Poezija A. B. Šimića od samih početaka osjetljiva je za oblik i boju. Dvije boje javljaju se kao dominantne, kao dva dominantna tona: žuta i plava. One se međusobno

³ Ni jedna riječ nije u poeziji Antuna Branka Šimića puka manira. Naprotiv, svaka ima svoje mjesto i pomno odabrano značenje i poruku, kako je to izvrsno opisao Tomislav Ladan: „Njegovo pisanje nije igra riječima. Pretežno u duhu čistog i vječnog ekspresionizma (kao metoda, ne kao doktrine), a protiv 'ekspresionizma', provale nesuvislih metafora i verbalne zbrke, on nam je dao ocjenu ljepotu promišljenog pjevanja, ne odvajajući pritom nikada estetiku od etike.“ Antun Branko Šimić, *Preobraženja i druge izabrane pjesme*, priredio Vlado Pandžić, Zagreb, 1995, str. 178.

nadopunjuju. *Žuto* – toplina, tjelesnost, otpornost, ekscentričnost, izrazito zemaljska boja; *plavo* – hladnoća, duhovnost, pomirenje, koncentričnost, izrazito nebeska boja. Boje imaju metafizičko-religioznu simboliku i normativnost značenja kao u kršćanskoj ikonografiji.”⁴

3. PJESNIK I NJEGOV BOG

Kojim god putima putovao između zemaljske i nebeske boje, svi pjesnički puti Šimićevi zemljovidni su traganja za Bogom. Bogom koji upravlja svime, smislom i besmisлом, pitanjima i odgovorima. Odgojen u čvrstoj katoličkoj vjeri,⁵ Šimić ostaje Bogu vjeran, Bog ostaje središnja figura njegova života. I kad mu se obraća s povjerenjem, i kad ga usrdno moli, i kad se svađa s njime, pa i kad ga negira – Šimić se uvijek obraća Bogu i njegova vjera u Boga nikad ne prestaje.

U nastavku ćemo promatrati dinamičan, no nikad prekinut pjesnikov odnos s Bogom, uočavajući kako je spoznao Boga – koja je lica Boga upoznao te nam ih posredovao kroz svoje pjesme.

Bog moга djetinjstva – Bog posvudan

Podnaslovljujući pjesmu riječju „posvudnost”, Šimić je, osim vlastite kovanice, u pjesmi *Bog moга djetinjstva* ponudio i onu prvu, veličanstvenu sliku Boga iz djetinjstva:

Bog moга djetinjstva

(Odlomak: Posvudnost)

*On bješe svuda i u svakom času,
u prostoru, u vremenu*

⁴ Isto, str. 179. – 180.

⁵ Usp. „No ako je Šimić i postavljao pitanja o Božjoj odgovornosti za svijet, njegov je svijet duboko zasnovan na katoličkoj vjeri i sjedinjen s Bogom. Zna se da je svaka drinovačka kuća poput kapelice živjela i utjecala se Bogu, da se u svakoj obitelji danomice molilo *Očenaš* i Bogu zahvaljivalo za svako dobro i za malo manje dobro, da se u molitvama nije mislilo samo na sebe, nego i na one za koje nema tko moliti.” (Ana Pintarić, „*Gospode, tebi! ... Hosana – hosana!*” – Antun Branko Šimić od tragičnoga do radosnoga ljudskog postojanja, u: Zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenog skupa o hrvatskom književniku Antunu Branku Šimiću, Drinovci, 2008, str. 75.)

*Ja živjeh u njem
i nikad nikud ne mogah izići
iz njega, izvan njega.*

*Ni samom misli ne mogah mu na kraj stići:
dokle god je miso dopirala, on je bio uvijek dalje, dublje
bez kraja na svakoj strani.*

Tako domišljen i promišljen Bog zahvaća čovjeka čitava i zauvijek; postaje temelj svemu u životu i sve što u životu dođe, biva dozidano na taj temelj. I kao što se tijekom života vraćamo mnogim pojmovima i slikama iz djetinjstva, tako se i pjesnik, vjerujem, čitava života vraćao tome Bogu viđenu širom raširenim dječjim očima: Bogu veličanstvenu i beskraju, koji se nalazi posvuda... i zato je taj dječji svijet bio uređen.

S druge strane valja zapaziti kako Bog pjesnikova djetinjstva nije bajkoviti Bog iz priča za djecu – naprotiv, Bog u ovome djetinjstvu ozbiljan je Bog, filozofski pojmljen, Bog kojeg ljudska misao ne može dokučiti jer je on *bio uvijek dalje, dublje*. Bog posvuda i uvijek.

Molitva na putu – Bog oživotvoritelj

U jednoj od najljepših molitava među pjesmama i najljepših pjesama među molitvama lirski se subjekt, umoran i beživotan, obraća Bogu, moleći ga da ga ne ostavi sama usred životnoga puta:

Molitva na putu

*Bože
koji si me do ovoga časa doveo nevidljiv
vodi me i dalje koncu mojih želja*

*Ne ostavi me
umorna i sama nasred puta*

*Obrazi su moji blijedi
i moje misli nemoćno ko moje ruke vise*

*Bože
daj da novo plavo jutro*

*iz umora digne moje misli
da kroz blijede ruke prođe mlaz crvene svježke krvi*

*Budi
nad mojom glavom moja pratilica zvijezda*

Bog u ovoj (još jednoj antologijskoj) pjesmi Bog je koji vodi, oživljuje i nadahnjuje. Iako je beživotan, lirski se subjekt obraća Bogu s povjerenjem, neupitnom vjerom da će ga on podignuti i povesti dalje. Ovo je Šimićev Bog voditelj, nadahnitelj, oživotvoritelj.

Bog mučitelj – Bog preobrazitelj

Učinit će se čudnim da u pjesmi pod naslovom *Bog mučitelj* prepoznamo lice Boga preobrazitelja, no pjesma borbe Zla i Dobra u čovjeku zaista počinje s *nevidljivim i svirepim Bogom*, ali završava s *Bogom svjetlosti*.

Početni su stihovi dramatski postavljeni:

Bog mučitelj

*U naše duše iznenada stupi mržnja
– O naše iskrivljene usne, raskidana lica! –*

*Za nama stoji nevidljiv i svirep Bog
u mraku
Mrak je njegov plašt
i ogromno mu nevidljivo tijelo iščeznulo u visinama*

Mi stršimo ko stabla kad oluja prođe

Bog mučitelj zavladao je ljudima, *nevidljiv i svirep*, a *ogroman i mračan*. I da pjesma dalje teče u tome smjeru, mogli bismo govoriti o Bogu mučitelju, no kršćanski Bog, kojeg Šimić dobro poznaje, ne može stati na tome. Nakon mračnoga i teškog prvoga dijela pjesme pjesnik uvodi jedan čudesan motiv, onaj koji sve preobražava:

*Pokraj nas časi šušte o odijela
U naša lica
samilost reže blag i dubok posmijeh pomirenja*

*I tamni Bog se obrati u svjetlost
 što se vani valja prostorima
 i na naša okna divlje navire
 (Bog mučitelj)*

Čudesni motiv je *samilost*. Na spomen te riječi poput rijeke navire raspoloženje suprotno prvome dijelu pjesme: *osmijeh, pomirenje, svjetlost* pobjeđuju *mržnju, svirepost i mrak*. Jedna riječ mijenja sve – to je Šimićev Bog preobrazitelj, Bog koji svaku našu tamu preobražava u svjetlost, i to svjetlost nepobjedivu, *što se vani valja prostorima / i na naša okna divlje navire*.

Raspeće – Bog žrtva

U trenutku kad Bog – Bogočovjek – biva pribijen na križ, završava jedna povijest, a Bogočovjek prestaje biti čovjek i (p)ostaje samo Bog:

Raspeće

*I dokle ispod prvih udaraca čekićem u čavle
 na križu tijelo čovjekovo poče da se uvija i svija
 i stenje*

*službenici ukočeno sjedahu na konjima
 u pažnji da se čin po propisima svrši*

*Tek kada čovjek s križa jednom, dvaput kriknu
 i onda (prestav biti čovjek) divlje riknu
 usplahireni konji počеше se dizati u propanj*

Smrt Bogočovjeka na križu prikazuje Boga kao žrtvu za čovjeka – istoga onog koji ga ubija. U tome trenutku svijet se nezaustavljivo mijenja, iz temelja protresa, sve poznato postaje nepoznato, što pjesnik prikazuje u jednome kratkom, kao usputnom, potezu pera:

*Uz konjsku njisku (na ljudsku nalik vrisku)
 rik raspetoga rasijecaše zrak*

Napomena u zagradi višeznačna je: životinje su sućutnije od ljudi, životinje su prepoznale smrt Boga, a ljudi nisu, nastaje kaos u kojemu više ništa nije kakvo je bilo... Pa iako bi se na temelju te Šimićeve slike Boga žrtve činilo da je svemu kraj, kraj pjesme svjedoči – opet u kratkoj, usputnoj crtici, ali koja nosi silnu poentu, da u trenutku završetka jedne povijesti počinje druga, nova:

*S njom i noć stiže. Po Jerusalemu
glas o tom što se zbilo počeo da se širi.*

Nađeni Bog – Bog svih blagoslova

Samo je pjesnik koji je napisao stihove: *Nebo je već dugo praznina / bez Boga i serafina (Prazno nebo)* mogao – nakon iskustva praznoga neba i izgubljenoga puta k Bogu – napisati divnu odu Božjoj (sve)prisutnosti, suprotnu sivilu i šutnji *Praznoga neba*:

Nađeni Bog

*Ne traži Boga mišlju; u praznini
u kojoj se miso, tamna sjenka, gubi
Uza te Bog je, uvijek u blizini
U stvarima oko tebe, u zvuku i muku*

*Bog ti je uvijek najbliži od svega
Diraš ga rukom, gledaš ga u boji neba
Bog ti se smiješi iz jednog dragog lica
i plaši te iz svake stvari: nema tajne*

*Ne pružaj miso u praznu daljinu
Uza te Bog je. Otvori sva čula:*

na tebe svjetlost s ljetnog neba pljušti

Bog oko tebe sja treperi miriše i šušti

Rijetko se ugoditi sve u jednoj pjesmi tako dobro kao što je u pjesmi *Nađeni Bog* ugođen sklad sadržaja i zvučanja, ritma i dinamike, emocije i refleksije. Bog kojega tako moćno oslikava Antun Branko Šimić, Bog je sveprisutan, blizak; Bog koji se smiješi i Bog koji nas obilato dariva

svojim blagoslovima. Najljepše iskustvo Boga koje čovjek može iskusiti Šimić je iskusio i prenio svojim čitateljima u svim vremenima.

Valja ovdje ponešto reći i o atributu koji se često može naći u našoj literaturi, a kojim se opisuje poimanje Boga u ovoj pjesmi. Često se, naime, može naići na tvrdnju da je u njoj riječ o panteističkome poimanju boga. Panteističko učenje poistovjećuje boga s prirodom (bog je sve i sve je dio božanskoga bića) i u svojoj je biti to neosobno vjerovanje, ne prepoznaje boga kao osobu. Imajući na umu podrijetlo, odgoj i odnos Antuna Branka Šimića prema kršćanskome Bogu, o čemu smo ponešto rekli i u ovome tekstu, držim da pjesma *Nađeni Bog* nema panteističku inspiraciju i ne bismo ju trebali tako opisivati. Nadahnuće i odnos Šimićev prema Bogu u ovoj pjesmi najbolje opisuje dr. sc. Ana Pintarić riječima: „Antun Branko Šimić je u svom kratkom životu često zastajao kraj zdenca žeđajući za Bogom, odlazio i opet se vraćao. A Bog ga je čekao: u stvarima, u zvuku i muku, boji neba, osmijehu drugoga lica, svjetlosti koja pljušti s neba i s križa, odsvakud je sve u punini zasjalo, zatrepierilo i zamirisalo Božjom prisutnošću...”⁶ To je nađeni Bog Antuna Branka Šimića – kršćanski Bog-osoba, Bog koji nam ide ususret i bliz nam je u svakom trenu, Bog koji nas voli i Bog čija ljubav odjekuje na sličan način kod još jednoga velikoga hrvatskog pjesnika, rođena tri godine nakon Šimićeve smrti i koji tridesetak godina kasnije svojim pjesničkim jezikom svjedoči o nađenome Bogu: *Našao sam ga / i On je našao mene / moj Bog koji me voli...* Čitajući cijelu pjesmu *Moj Bog* Josipa Pupačića, ne možemo ne uočiti u nekim zvjezdanim zemljovidima hrvatskoga pjesništva da je putovanje na koje je Šimić krenuo u *Nađenome Bogu* dovršio Pupačić u *Mome Bogu...*

4. DVIJE PJESME MARIJI IZMEĐU KOJIH SE NALAZI CIJELI JEDAN ŽIVOT

I na kraju, ovo putovanje ne bi bilo potpuno da ne spomenemo Šimićev odnos prema onoj koju je volio i poštovao, onoj koja stoji na po-

⁶ Isto, str. 80.

četku i na kraju naših života – o majci i Majci. Poznato je da je Šimić prema svojoj majci Vidi gajio jake osjećaje ljubavi, poštovanja i zahvalnosti, a da ga je majka, iako ni ona nije do kraja odobravalala put kojim je njezin sin krenuo, voljela, branila i zagovarala. Veliku ljubav koju osjeća prema majci pjesnik osjeća i prema Majci Božjoj Mariji, o kojoj često pjeva, i u kojoj, kako sam kaže, *gleda svoju majku*.

Upravo je zbog te odanosti Majci Božjoj zanimljivo promotriti dvije pjesme njoj posvećene, nastale u razmaku od otprilike osam godina, a veoma različite:

Rosa mystica

Pobožna pjesma

*Tebi cvieće moğa vrta i mog života,
Tebi moja svaka bol i svaka radost,
Tebi moja duša, tielo i sva mladost!
Sve, o sve Ti dariva samotni sirota.*

*Jutrom i večerom na šetnji u gaju
Kroz granje mi tvoje oči ko zvezde sjaju,
A metulji, vjetar, stabla, rosa s lista,
O tebi mi tajno zbore, Djevo Čista.*

*I kad noću cvieće otvara usta plava,
Otvara se i duša moja ko cviet ubavi,
Pa kroz purpur noći i miris molitava
Mre za Tobom. Divna Ružo! Biela Ljubavi!*

Marija

*Marijo, ja u tebi gledam svoju majku
i svaku majku*

*I ja mislim često
na onaj bol u tvomu licu što se javi
kad tvoj se porod stade odvrćati od tebe*

*Ja znadem da si gledajući gdje ga gubiš
poželila da nikada ga ni rodila nisi
i da je vječno pod srcem ti osto*

*I znadem i to da si u čas raspinjanja
više htjela živog sina pokraj sebe
no mrtvog Boga*

*i da si na koncu
svih muka i svih boli vidjela svoj poziv službenice
i smjerno prignula se pred zakonom koji tako hoće*

Između ovih je dviju pjesama, posvećenih Mariji, kako smo rekli, proteklo otprilike osam godina autorova života, a čitajući ih, stječe se dojam kao da je njihov autor proživio čitav život, prevalivši stilski i sadržajno, emocionalno i intelektualno veliki životni put.

Rosa mystica jedna je od ranih Šimićevih pjesama, nastala u razdoblju između 1913. i 1917. godine, kad je on sam bio u dobi između petnaest i devetnaest godina. Konvencionalna je to pjesma, oda Djevi-

ci Mariji, idilična raspoloženja, harmonična i ljupka stila i stilskih sredstava. Obiluje općim mjestima uobičajenima u pjesmama Djevici Mariji *starih majstora*; oblikovana u tri strofe vezanoga stiha, svaka strofa ima svoju vrstu rime. Pjesnik izražava divljenje i ljubav prema Mariji, a u pravoj romantičarskoj maniri sva je priroda odraz ljepote Marijine i divljenja njezinoj čistoći.

Samo sedam-osam godina kasnije nastaje pjesma *Marija*. Sve što smo prepoznavali u *Rosi mystici* u ovoj pjesmi prestaje, ona nastaje na sasvim drugome iskustvu i emociji. Pjesma je napisana u obliku obraćanja Mariji, majci Božjoj u trenutku kad je njezin sin ubijen, s fokusom na bol zbog gubitka voljenoga sina, a svoj vrhunac doživljava u potresnim stihovima: *I znadem i to da si u čas raspinjanja / više htjela živog sina pokraj sebe / no mrtvog Boga*. I Marija i pjesnik znaju što je bol, težina života, gubitak; znaju i da na koncu svih boli stoji poziv i zakon kojemu se valja pokoriti. Stih je slobodan, razgovorne forme, grafija je slobodnija i u službi emocionalne ekspresije, ritam isprekidan.

U razmaku od sedam-osam godina pjesnik je prevalio put od nježne zadivljenosti i težnje poetskoj harmoniji do teških egzistencijalnih pitanja i pjesme koju ponajprije nosi emocija boli i težine gubitka. Na slikovit je način taj put i put kratkoga, no prebogatog, života Antuna Branka Šimića: iako je poživio tek nepunih 27 godina, u tih je malo godina proživio, napisao, osjetio, *odšutio* čitav jedan dug i bogat život. Život ispunjen traganjem za Božjom prisutnošću. A iskustvo Božje prisutnosti, ovdje i *onkraj* čovjekova bitka, najljepši su dijelovi opusa ovoga jedinstvenog pjesnika koji je svoj zemaljski život živio tako kratko, a svoj zvjezdani živi zauvijek.

LITERATURA

- Šimić, Antun Branko: *Preobraženja i izabrane druge pjesme*, prir. Vlado Pandžić, Školske novine, Zagreb, 1995.
- Šimić, Antun Branko: *Rane pjesme*, prir. Mila Pandžić, Redak, Split, 2011.
- *Zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenog skupa o hrvatskom književniku Antunu Branku Šimiću*, ur. Vlado Pandžić, Matica hrvatska Grude, Drinovci, 2008.

ŠIMIĆ'S ONKRAJ (THE BEYOND): BETWEEN THE EMPTY SKY AND THE FOUND GOD

(A Reading and (co-)quest for God in the poetry of Antun Branko Šimić)

SUMMARY

If we delineate the poetic space of Antun Branko Šimić by the themes of God, death, love and art, we can ask what the common denominator of his themes and motifs might be. The poet who speaks of God in many of his verses – a God close like the nature that surrounds us, or distant like a petrified hill that stands as a silent border and a bridge between this and some other world and time – can perhaps best be described by the word *onkraj* (the beyond).

We could describe all of Šimić's quest for God as a quest for the essence *beyond* the visible and the palpable. Thus, his work becomes imbued with the quest for God as the pinnacle of spirituality, who will be omnipresent: both here and *beyond* man's being.

Key words: Antun Branko Šimić, poetry, God, *onkraj* (the beyond)